

Az antiságok mélyén

Megragadható-e az antiszemizmus? Lehet-e egzakt és működőképes meghatározása, amely magában foglal mindent, ami antiszemizmus, és semmit, ami nem az. Volna rá szükség, de van-e rá lehetőség? Nem az a kérdés, van-e olyasmi, ami biztosan antiszemizmus, mert persze hogy van, hajjaj..., hanem az, hogy körülhatárolható-e az antiszemita jelenségek halmaza, amely mindent magában foglal, ami belevaló, és semmit, ami nem.

Történt erre kísérlet, de kételkedem benne, hogy sikeres volt, és abban is, hogy sikeres lehet. Attól tartok, nem lehet eltüntetni a bizonytalanság sávját, és az antiszemizmust erősítik azok is, akik ezt a sávot ki akarják tagadni az antiszemizmus jelenségek köréből, és azok is, akik bele akarják abba erőltetni.

A kísérlet eredményét egy minap megjelent angol nyelvű kézikönyv tartalmazza. A címe: *Handbook for the practical use of the IHRA Working Definition of Antisemitism*.¹ A címét így fordíthatnánk magyarra: *Kézikönyv az IHRA működőképes antiszemizmus-definíciójának gyakorlati alkalmazásához*. Ez sajnos nem hangzik jól magyarul, másképp is lehetne fordítani, de a kézikönyv ambíciójának mégis a működőképes jelző felel meg leginkább. Azt mégsem írhatjuk, hogy Az antiszemizmus gyakorlatban alkalmazható

definíciójának gyakorlati alkalmazására szolgáló kézikönyv – pedig így lenne pontos. Munkadefiníciónak pláne nem fordíthatjuk a working definitiont, mert az arra utalna, hogy kidolgozás alatt álló, ideiglenes meghatározásról van szó. Ennek a kézikönyv teljes egészében ellentmond, hiszen az az ambíciója, hogy végre pontosan és egyértelműen megmondja a kormányoknak, a törvénygyártóknak, a civil szervezeteknek, a pedagógusoknak, a bíróságoknak és a bűnüldözőknek, hogy mi az antiszemizmus elleni harc tárgya, miként azonosíthatják az antiszemita jelenségeket.

A kézikönyv az Európai Bizottság megbízásából készült. A Bizottság és az IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance) közösen adta ki.

Az IHRA kormány szintű nemzetközi szervezet. A svéd miniszterelnök, Göran Persson alapította 1998-ban, miután a felmérésekből arról értesült, hogy az ifjabb generációknak igen csekélyek és felszínesek az ismereteik a vészorszakról. Az IHRA-nak 34 rendes és nyolc megfigyelő tagja van. Ciprus és Málta kivételével benne van az EU összes tagállama Magyarországgal együtt.

A working definitiont eredetileg az EU keretében működő EUMC (European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) dolgozta ki 2005-ben. Tőle vette át utódszervezete, az FRA (Fundamental Rights Agency). 2013-ban ezt a szöveget más nem

¹ Itt érhető el PDF formátumban: https://report-antisemitism.de/documents/IHRADefinition_Handbook.pdf

hivatalos írásokkal együtt levették az FRA honlapjáról azzal, hogy nem elfogadott dokumentumról, csupán tervezetről van szó. Az IHRA azonban 2016-ban magáévá tette és tagállamainak elfogadásra ajánlotta. Ugyanezt tette az Európa Parlament is 2017-ben. Számos kormány meg is fogadta a javaslatot. Romániában törvényt is alapoztak az IHRA antiszemitizmus-definíciójára.

A definíció taxatív. Tizenegy pontban foglalja össze, mi az antiszemitizmus. E pontok némelyikéről, különösen azokról, amelyek arról szólnak, hogy milyen Izraellel kapcsolatos állítások tekinthetők antiszemitának, komoly viták folytak, többek között Nagy-Britanniában, amikor a kormány elfogadta az IHRA definícióját.²

A most kiadott kézikönyv az egyes pontokhoz kommentárt fűz, példákat csatol, és beszámol róla, miként alkalmazzák a kormányok, a törvényalkotók, a civil szervezetek, az oktatási intézmények, a bíróságok, a bűnüldöző szervek az IHRA definícióját. Megad egy feladatsort is, hogy mit kellene tenniük a jövőben a különböző intézményeknek a kormányoktól a civil szervezetekig a kézikönyv útmutatására támaszkodva.

Az első két ponthoz nincs mit hozzáfűzni: Aki szélsőséges vallási nézetek, radikális ideológiák nevében zsidók meggyilkolására, bántalmazására, nekik való károkozásra szólít fel, azt támogatja vagy igazolja, biztosan antiszemita. Nemkülönb az, aki hamis, dehumanizáló sztereotíp állításokat tesz a zsidókról mint

olyanokról, a zsidóság hatalmáról a média, a gazdaság, a kormányok és más társadalmi intézmények fölött.

Nézzük a harmadik pontot. Ez azokról szól, akik a zsidóságot mint népet teszik felelőssé azokért a valóságos vagy képzelte rossz cselekedetekért, gaztettekért, amelyeket egyes zsidók, zsidó csoportok vagy nem is zsidók követtek el.

Nem kétséges, hogy ezen az alapon gyilkolták le zsidók millióit a huszadik században. Nálunk ezen az alapon folytak a pogromok például a tiszaezlári per után vagy a fehérterror időszakában.

Csakhogy ez az általánosító tulajdonítás a legkevésbé sem specifikusan zsidóellenes, hanem rendkívül elterjedt mindenféle népcsoporttal szemben és minden népcsoport körében. A harmadik pont meghatározásának megfelelnek mindazok, akik azt mondják, hogy a németek felelősek a világháborúért, a németek gázkamrába küldték a zsidókat, az arabok tengerbe akarják szorítani a zsidókat, az oroszok gyilkolták le a lengyel tisztok ezreit Katyńban, az oroszok megerősszakolták a magyar nőket 1945-ben, a magyarok közönyösen nézték vagy támogatták a zsidók deportálását, az amerikai telepések elrabolták az indiánok javait, a törökök százötven évig megszállás alatt tartották Magyarországot nagy részét stb.

Megfelelnek ezen definíciónak továbbá mindazok, akik valamilyen jellemző vonást tulajdonítanak egy népnek, származási vagy identitás-csoportnak, olyan tulajdonságot, amely csak egyes csoportjaikat vagy egyéneiket jellemzi, vagy éppen olyanokat, akik nem is tartoznak hozzájuk. Hiszen ha valaki azt állítja egy

² Bővebben itt: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jul/27/antisemitism-ihra-definition-jewish-writers>

népről, hogy adott tulajdonsággal bír, akkor magától értetődik, hogy azt a népet fogja felelőssé tenni azokért a cselekedetekért, amelyek azal a tulajdonsággal összefüggenek.

Továbbá: a negatív és pozitív tulajdonítás között nincs logikai különbség. Aki elfogadja, hogy egy egész népre, származási vagy identitás csoportra vetítsék rá azokat a pozitív tulajdonságokat és cselekedeteket, amelyek csupán azon nép egyes csoportjait, egyéneit jellemzik, milyen alapon utasíthatja el a negatív általánosítást? Ha az egyik igaz lehet, akkor a másik is. Ha az egyik nem, a másik sem.

Márpedig igen széles körben jellemző ez a pozitív általánosítás is, különösen a saját népre vonatkoztatva. Ha valaki úgy érzi, hogy az egész zsidóság, magyarság vagy pirézség büszkesége az, amit ezek egyes csoportjai vagy egyénei elértek, akkor azt a pozitív általánosítást erősíti, amely a gondolkodási mód azonossága folytán a negatív általánosítást is erősíteni fogja.

S ha mindez így van, akkor miként lesz a harmadik pont az antiszemitizmus elleni küzdelemben alkalmazható? Ha szelektíven alkalmazzák speciálisan a zsidókra érvényesen, akkor egyrészt igazságtalanul járnak el, másrészt csak a felszínt kapirgálják, nem érnek el a mindennapi tudatnak ahhoz az eleméhez, amely az anti-k elterjedtségéért felelős. Ha viszont ehhez

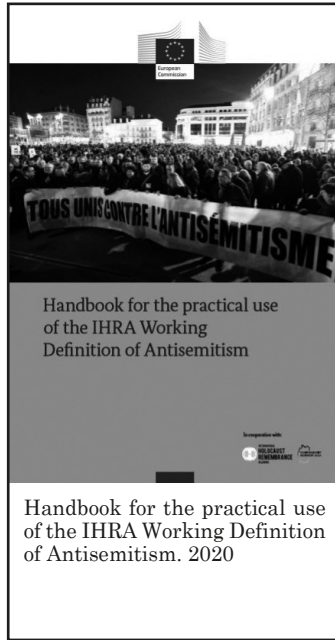
le akarnak érni, ahhoz olyan pedagógiai, szocializációs folyamatot, mondhatnánk, szemléleti forradalmat kellene kezdeményezni, amely a zsidóságot éppúgy érintené, mint mindenki mását. Akkor a jeruzsálemi iskolákban (miként persze a gázaiakban is) arról kellene beszélgetni a gyerekekkel, hogy ha te azt mondd, hogy az arabok vagy a moszlimok gyilkolták meg azt a zsidót, akit egy Gázából küldött rakéta ölt meg, akkor ugyanazt mondd, mint azok, akik szerint a zsidók palesztin gyerekeket ölnek.

A harmadik ponthoz tartozó példák egyike Magyarországot is érinti. A kézikönyvben azt olvassuk, hogy a menekültválság által kiváltott vitákban a magyar-zsidó származású Soros Györgyöt is antiszemita vádak érik.

Például egy magyar kormánytisztviselő és múzeumigazgató a blogjában a holokauszt-túlélő Sorost liberális Führernek nevezi, aki gázkamrává kívánja változtatni Európát.

E példán jól látszik, mennyire sebezhető ez az útmutató. Ugyanis a szóban forgó múzeumigazgató joggal kérdezhetné: hogy jön ez ide? Felelőssége tette ő a zsidó népet azért, amit Sorosról állított? Nem tette. Tette ezt a magyar kormány a Soros elleni kampányában? Nem tette. Azt sem állították, hogy Soros a zsidóságból kifolyólag teszi azt, amit szerintük tesz.

Itt összekeveredik a tényállítás és az általánosítás kérdése. Ha igaz

tényállítást fogalmaznának meg Sorosról, azt is antiszemita állítássá tenné, ha rááltalánosítanak a zsidókra. Magyarországon viszont ennek a fordítottjáról van szó, valótlan tényállítást fogalmaznak meg Sorosról, de ezt nem általánosítják rá a zsidókra. Ezzel a példával arra hívja fel a kézikönyv a figyelmet, hogy egy zsidót abszurd vádak érnek, s a vádak arra vonatkoznak, hogy ez a zsidó azt kívánja tenni Európával, amit a náci Führer tett a zsidókkal. De ez nem annak a példája, amit ebben a pontban példázni kellene.

Ez a példa a harmadik pont alá támasztására ugyan alkalmatlan, de felhívja a figyelmet arra, amivel az antiszemitizmus egzakt meghatározására törekvők nem tudnak mit kezdeni: a hallgatólagos, nem bizonyítható és ezáltal semmilyen formális eljárással, semmilyen jogszabállyal meg nem fogható zsidózással. Aki pedig ezt mégis megpróbálja, szabad utat ad a bárki ellen fordítható önkénynek.

A magyar kormány sorosozása éppen ilyen hallgatólagos zsidózás. Ezt az állítást bizonyítani ugyan nem lehet, de érvelni lehet mellette, és szükséges is, elsősorban a magunk számára, hiszen senki sincs biztosítva az ellen, hogy előítéletei alapján feltételezzen mások részéről ellene irányuló anti-t.

Az érünk ebben az esetben az: tudjuk, hogy tudják, hogy hazudnak. A bizonyítható tény a következő: Soros György a témába vágó írásaiban hangsúlyozza, hogy migránsok befogadására nem lehet kötelezni egyetlen államot sem, annak alapja csak az önkéntesség lehet az állam részéről is, a bevándorló részéről is. Következésképpen Soros álláspontja

nem kényszeríthet rá senkire semmit, ilyen kényszerítés elleni harc nem lehet tehát a sorosozás oka. (A menekültekre vonatkozó nemzetközi jognak persze lehet[ne] kényszerítő ereje, de az Sorostól függetlenül is van, illetve lenne.) Sorosnak az önkéntességet hangsúlyozó álláspontja ott van azokban az írásokban, amelyekre – ennek elhallgatásával – a sorosozást alapozzák, tehát csak tudatos hazugságról lehet szó. És mi lehet a tudatos hazugság motivációja, ha tárgyi motiváció nincs? Egy indíték marad: a látens zsidóellenes indulatok kihasználása azon világnézeti, politikai irányzatokkal szemben, amelyeket az antiszemita zsidó jellegűnek szoktak tartani, s amelyeket a sorosozó kormány ellenségének tekint.

Az antiszemitizmus élénkítéséhez és kihasználásához nem kell antiszemitának lenni, nem kell még a zsidó szót sem alkalmazni: Nem mondom, de törekszem rá, hogy gondolják, ha mondják, nem én mondom, mosom kezeimet.

Ebben az esetben elesik minden intézményes védelmi lehetőség. És az is kérdés, hogy az antiszemitizmus-ébresztő szándék argumentáló feltárása milyen hatású. Tarthatunk tőle, hogy felemás, mert bizonyítási lehetőség híján rágalmazásnak minősíthető, hitelrontó, és inkább csak azok számára lesz meggyőző, akiket nem kell meggyőzni.

Mindehhez tegyük hozzá, hogy a részleges általánosítás is lehet antiszemita technika. Nem kell a zsidóság egészének tulajdonítani, amit egy csoportja vagy egyéne tesz. El lehet ismerni, hogy csak bizonyos fajta zsidók azok, akik ezt teszik, és egészen másfajta zsidók is vannak.

Az antiszemita hatáshoz elég, hogy a zsidóknak az a része, amely a szóban forgó dolgot teszi, azért teszi, mert zsidó.

A negyedik pont azokat minősíti antiszemitának, akik tagadják a nácik és szövetségeseik által végrehajtott zsidó népirtás megtörténtét, méretét, szándékosságát, mechanizmusát (a gázkamrák létezését).

Ezt természetesen csak antiszemita alapon lehet tenni. Csakhogy az egyik példa arra utal, hogy a holokauszttagadás antiszemitává minősítését kiterjesztenék a holokauszttagadás kriminalizálásának ellenzésére is, ami viszont teljes mértékben jogosulatlan. Sajnos homályban marad, hogy a kézikönyv szerzőinek ez volt-e a szándéka, de mindenesetre lehetőséget adtak rá, hogy a kézikönyv alkalmazói ezt feltételezzék. Az egyik példában szereplő észt képviselőjelölttől ugyanis ezt idézik: „Dekriminalizáljuk a holokauszttagadást, és bevezetjük a Harmadik Birodalom történetének korrekt oktatását.”

Ha ezt szó szerint veszem, akkor teljes mértékben egyetértek vele. Természetesen nem veszem szó szerint, mert nyilvánvaló, hogy korrekt oktatáson itt apologetikus, revizionista oktatást kell érteni, és az is nyilvánvaló, hogy az illető nem áll távol a holokauszttagadóktól.³

Így viszont csak az idézett mondat első felével értek egyet, és azzal is egészen más okokból, mint amit az észt jelöltről feltételezhetek. Mindenesetre létezik a veszély, hogy a

holokauszttagadó antiszemitákat összemossák a szólásszabadság liberális (egyesekek szerint szélsőliberális) híveivel, akik semmilyen történelmi tény tagadását nem tartják indokoltnak vagy egyáltalán megengedhetőnek, amíg annak nincs kimondottan uszító funkciója. És ezen liberálisok között valószínűleg nincsenek alulreprezentálva a zsidók.

A hatodik pont szerint azok is antiszemiták, akik azzal vádolnak zsidó polgárokat, hogy lojálisabbak Izraelhez, mint a saját országukhoz, és előbbre valónak tartják a világ zsidóságának érdekeit a saját nemzetük érdekeinél.

Ahhoz, hogy valaki e pont szerint antiszemitának minősüljön, nem kell minden zsidót ezzel vádolnia, elég, ha egyes zsidó polgárokat vádol ezzel. Márpedig bizonyosan vannak ilyen zsidó polgárok. Az én kanadai rokonaim, akikről a múlt havi eszszemben írtam, éppen ilyenek. Egy elvhű cionista pedig nem is nagyon lehet másmilyen.

Eleve kérdéses, baj-e, ha egy zsidó ilyen. Baj-e, ha bárki ilyen – mutatis mutandis. Ez ugyanis ismét nem zsidóspecifikus, hanem univerzális kérdés. Elítélendő-e, ha egy erdélyi magyar közelebb érzi magához Magyarországot, mint Romániát, és jobban izgatja őt a világ magyarságának érdeke, mint a román nemzeté?

Ha valaki azt állítja, hogy vannak ilyen állampolgárai Romániának, akkor az vagy magyarelles, vagy sem. Vagy magyarként, vagy románként állítja ezt, vagy helyeslően, vagy leíróan, vagy elítélőleg. Ha elítélőleg, akkor lehet őt magyarellesnek nevezni. Ha egy kairói arab azt mondja zsidó szomszédjáról, hogy jobban kötődik a világ zsidóságához,

³ A forrás sok mindent elmond erről a szélsőjobboldali jelöltről: <https://www.jta.org/2017/06/02/global/estonian-politician-vows-to-legalize-holocaust-denial>

gához, mint Egyiptom népéhez, egy jeruzsálemi zsidó pedig azt mondja arab szomszédjáról, hogy jobban kötődik a világ arabságához, mint Izrael népéhez – akkor mi a különbség? Lehet-e antibbnek tartani az egyiket a másikkal?

A hetedik pont a legvitatottabbak közé tartozik. Eszerint antiszemita az, aki tagadja a zsidó nép önrendelkezéshez való jogát, azt állítva például, hogy Izrael állam létezése rasszista törekvést tükröz.

Már eleve abban sincs konszenzus a zsidók körében sem, hogy létezik-e ma zsidó nép. Az izraeliták egy része szerint csupán zsidó vallás létezik, melynek hívei különböző népekhez tartoznak. Ez volt a magyarországi zsidóság túlnyomó többségének alapállása a vészkorszak előtt. Az izraelita felekezeten kívül is léteznek zsidó identitású emberek szerte a világon, akik nem tekintik magukat egy zsidó nép tagjának.

Még élesebb kérdés, hogy értelmezhető-e bármely nép joga az önrendelkezésre. Értelmezhető-e politikai egységként egy nép? Amennyiben egy ország állampolgárainak összességét tekintjük népnek, akkor igen. És akkor annak a – nemzetközi jogon belüli – önrendelkezéshez való jogát is csak ellenséges alapon lehet tagadni. De ebben az esetben Izrael népe nem a zsidó nép, mivel beletartoznak Izrael nem zsidó állampolgárai, de nem tartoznak bele az izraeli állampolgársággal nem rendelkező zsidók akkor sem, ha ők a zsidó néphez tartozónak vallják magukat. Hogyan is lehetne ugyanannak az önrendelkezésnek az alanya egy cionista és egy anticionista zsidó? A vallási vagy származási alapon meghatározott nép nem politikai és nem

jogi egység, ennél fogva nem is lehet önrendelkezés alanya. Ilyen népből sokszor annyi van a világon, mint ahány ország létezik.

Tekinthető-e például cigányellenesnek, lappellenesnek, frizellenesnek, rétorománellenesnek, votjátellenesnek, banyamulengeellenesnek, aki tagadja ezen népek jogát az állami önrendelkezésre?

Izrael állam zsidó államként való létrehozását bizvást tekinthetik rasszista törekvésnek azok is, akik minden törekvést annak tekintenek, amely arra irányul, hogy egy származási csoport számára külön országot hozzanak létre.

A kommentár szerint azért lenne antiszemita mindenki, aki a zsidó nép önrendelkezését tagadja, mert nem veszi tekintetbe a zsidóság vallási és történeti kötődését Izrael földjéhez, sem az Izrael megalapítását elrendelő ENSZ-határozatot. No de hát köztudomású, hogy a mai Izrael területéhez több vallás kötődik szorosan, több nép kötődik hozzá történetileg, és egyáltalán a világ számos pontjához kötődik sok-sok embercsoport történetileg és felekezetiileg, képtelen helyzet alakulna ki, ha mindezeket a kötődéseket államalapítás vagy újraalapítás jogalapjának tekintenénk. Azokat pedig mégsem nevezhetjük ab ovo antiszemitának, akik egy ENSZ-határozattal nem értenek egyet, hiszen Izrael állama sem ért egyet az ENSZ közgyűlésének valamennyi rá vonatkozó határozatával.

Ráadásul zsidók is vannak azok között, akik Izrael létjogát tagadják. Ők nem öngyűlölő zsidók, hanem a zsidó hagyományok és vallási előírások legszigorúbb őrzői. Ők talán mégsem lehetnek antiszemiták.

Ez a hetedik pont természetesen sok antiszemitára ráillik. Csak éppen nem mindenki antiszemita, aki-re ráillik.

A nyolcadik pont szerint arról is megismerszik az antiszemita, hogy kettős mércét alkalmaz, és olyasmiket kér számon Izraelen, amelyeket egyetlen más nemzeten sem.

A kettős mérce alkalmazása meglehetősen gyakori jelenség mindenféle irányban. Nem túlságosan gyakori, hogy egy állam, illetve kormány hívei ugyanazzal a mércével mérnék a világ minden országát és kormányát, mint a sajátjukat. Ez természetesen az izraeli kormány vagy állam iránt elkötelezett emberekkel is így van. Aki kizárólag Izrael kárára mér kettős mércével, az persze alighanem antiszemita, de ilyenek nem lehetnek sokan. Antiszemitában is ritka, aki Izraelen kívül a világ összes többi országát azonos mércével méri. Egy magyar antiszemita például nagy valószínűséggel nem ugyanazt a demokratikus sztenderdet alkalmazza Magyarországra, Romániára és az Egyesült Államokra.

Természetesen Izrael javára is sokan mérnek kettős mércével. Nyilván közöttük is vannak rasszisták is, nem rasszisták is, anti-k is, nem anti-k is.

A kilencedik pont egyértelmű: a klasszikus antiszemitizmus jelképeinek használata és vádjainak (Jézusgyilkosság, vérvád) hangoztatása.

A tizedik pont szerint az antiszemitizmus ismérve lenne a mai Izrael és a náci Németország tetteinek párhuzamba állítása.

Lehet az, nem vitás. Az antiszemitákat nyilván zavarja a holokauszt iszonyatos súlya, és ezt a súlyt igyekeznek semlegesíteni azzal, hogy

egészen más méretű és jellegű történeteknek tulajdonítanak azzal egyenlő súlyt. Ez gyakori antiszemita technika.

Na de mi van azokkal, akik más okból náciznak és fasisztáznak? A nácizás és fasisztázás közkeletű technika a célpont diabolizálására, tettei súlyának megsokszorozására. Talán magyarelleneseik lennének, akik ezt a magyar kormánnyal teszik? Umberto Eco fasizmuselmélete nyomán sokan sok rezsimre kiterjesztik a fasiszta jelzőt szerte a világban. (Nálunk Ungváry Rudolf ennek a fasiszmuselméletnek a protagonistája.) Tamás Gáspár Miklós az egész mai kapitalizmust posztfasisztaként azonosítja.

Az ehhez a ponthoz tartozó kommentárban azt olvassuk, hogy az antiszemitizmus ezen formájának eredete – egyéb források mellett – a szovjet anticionista propagandában gyökerezik. Csak hát a szovjet propaganda lenácizta valamennyi nyugati nagyhatalmat, amely szövetségese volt a náci birodalom elleni harcban. Nyugat-Németországot legfőképp. És persze Tito Jugoszláviáját is. És a nem kommunista ellenállók jelentős részét is. És a koncepciók perekben elítélt kommunistákat is.

A tizenegyedik pont azokat minősíti antiszemitának, akik a zsidókat kollektíve teszik felelőssé azért, amit Izrael állam tesz.

Most már csak röviden szögezzük le, hogy ezt ismét csak sokan sok néppel megteszik. A németeket kollektíven azonosítani azzal, amit a náci birodalom tettek, abszolút elfogadott, sőt megkövetelt összeurópai politika volt a második világháború után, ami kb. egymillió életet követelt és tízmillió embert fosztott meg

otthonától. Németellenesnek lenni konszenzuális erény volt a háború utáni évtizedben Magyarországon is. Olyan magyarok is vannak elég sokan, akik szerint a magyarok tették a zsidókkal '44-ben, amit a magyar állam, illetve a magyarok egy része tett. Ők mind magyarellenesek lennének? Ha magyarok, ha nem? Ha zsidók, ha nem? Ezt remélhetőleg csak az antiszemiták gondolják így.

Az antiszemitizmus legfőbb sajátossága, amely valóban alapvetően megkülönbözteti a többi anti-tól, ebben a kézikönyvben szóba sem kerül. Ez pedig az, hogy a zsidóságot világnézetekkel és világrendszerekkel azonosították. A liberalizmussal és a kommunizmussal, a szovjetvilággal és a nyugati világgal. A fasizmus-nácizmus mindkét alternatívájával. És ez az azonosítás a fasizmus-nácizmus egyik legfontosabb, a zsidókat mindenestre leginkább érintő és meglehetősen eleven öröksége.

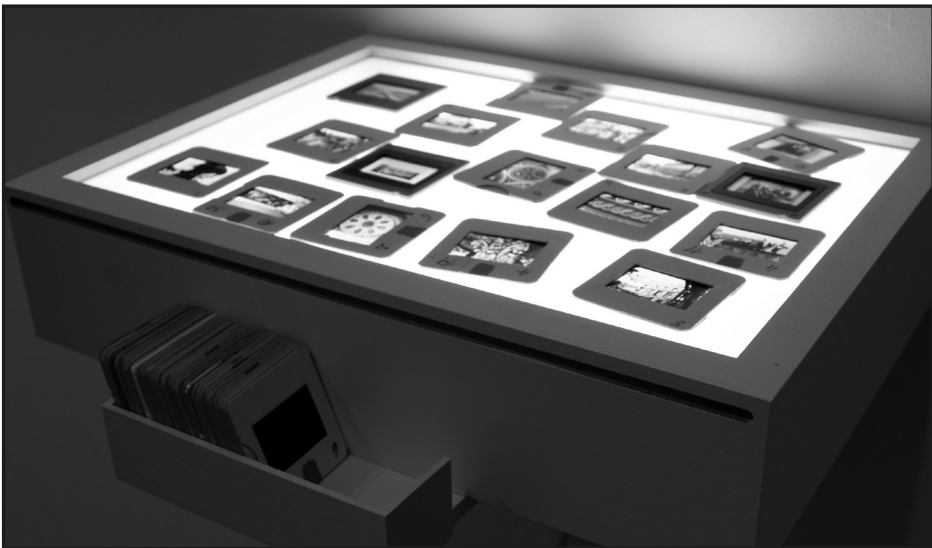
Egy világnézeti semlegességre törekvő kézikönyvbe ez sajnos nem férhetett bele.

Az antiszemitizmust azonosító pontok többségéről be kellett látnunk, hogy nem egyértelműek és nem specifikusak. Hanem jelentős részben olyanok, amelyek mindenféle néppel szembeni anti-ságra jellemzők.

A tanulság az, hogy az antiszemitizmus nem formalizálható, nem egzaktosítható (ha szabad a szóképzés lehetőségeivel visszaélnünk), de legfőképp nem választható el a többi anti-tól.

Mély, nehéz és összetett szemléleti kérdésekhez vezetnek el az antiszemitizmus körüli dilemmák: a különféle népekkel, származási és identitáscsoportokkal szembeni előítéletek, ellenérzések és ellenségeségek közös alapjához.

Az antiszemitizmust nem lehet önmagában megérteni és visszaszorítani, mert az anti-ságok egy tőről fakadnak és összefüggenek.

Gombos Andrea: Jeleket követve (részlet)